

Taqrizchilar: CH.R.Begimkulov – Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti katta o'qituvchisi, q.x.f.n.
K.I.Fayziyev – Guliston davlat universiteti "Tuproqshunoslik" kafedrasida katta o'qituvchisi, q.x.f.f.d.

Mazkur Sillabus universitet o'quv-uslubiy Kengashining 2023 yil 25 08. dagi 1 -sonli yig'ilish bayoni bilan tasdiqlangan.

Mazkur Sillabus "Ekologiya va tuproqshunoslik" kafedrasining 2023 yil 24. 06. dagi 31 -sonli yig'ilish bayoni bilan ma'qullangan.

O'quv-uslubiy boshqaruv boshlig'i A. Ibragimov
Fakultet dekani A. Xurramov
Kafedra mudiri M. Abrammatov
Tuzuvchilar X. Zokirov
D. Zayirova

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

**MUTAXASSISHIKA KURSI
FANI BO'YICHA**

SILLABUS

Bilim sohasi: 500 000 - Tabiiy fanlar, matematika va statistika
Ta'lim sohasi: 530 000 – Fizika va tabiiy fanlar
Ta'lim yo'nalishi: 60530700 – Tuproqshunoslik

Modul / FAN SILLABUSI

Tabiiy fanlar fakulteti

60530700 – Tuproqshunoslik ta'lim yo'nalishi

Fan nomi:	Mutaxassislikka kirish
Fan turi:	Majburiy
Fan kodi:	MTKB106
Yil:	4
Semestr:	1
Ta'lim shakli:	Kunduzgi
Mashg'ulotlar shakli va semestrga ajratilgan soatlar:	210
Ma'ruza	44
Amaliy mashg'ulotlar	
Laboratoriya mashg'ulotlari	
Seminar	46
Mustaqil ta'lim	120
Kredit miqdori:	7
Baholash shakli:	Imtihon
Fan tili:	O'zbek

Fan maqsadi (FM)

FM1	talabalarni mutaxassislikga oid boshlang'ich ma'lumotlar bilan tanishtirish, kasbga bo'lgan dunyoqarashini shakllantirish bo'yicha umumiy bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishdir.
------------	--

Fanni o'zlashtirish uchun zarur boshlang'ich bilimlar

1.	Tuproq biologiyasi va ekologiyasi (TBEB206)
2.	Tuproqshunoslik (TUPB212)

Ta'lim natijalari (TN)

Bilimlar jixatidan:	
TN1	Mutaxassislikka kirish, tuproqshunoslikning asosiy yo'nalishlari, yo'nalishdagi yutuqlar va istiqboldagi muammolarni hal qilish haqida tasavvur va bilimga ega bo'lishi;
TN2	Tuproqshunoslik va agrokimyodagi muammolarini o'rganish, ular uchun mos usullarni qo'llash va xorij tajribalari asosida yechimlar qabul qilish haqida bilimga ega bo'lishilari kerak;
Ko'nikmalar jixatidan:	

TN4	Tuproqshunoslikni rivojlantirish, ishlab chiqarish jarayonidagi dolzarb masalalarni o'rganish, tegishli ekologik muammolarni bilish, yaxshilash, tuproqlardan samarali foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishi;
TN5	Olgan bilimlarini ishlab chiqarishga tadbir eta oladi;

Fan mazmuni

Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)		Soat
M1	Tuproqshunoslik yo'nalishi va tarmoqlari	2
M2	Tuproqshunoslik yo'nalishining tarixi va o'rganilishi	2
M3	Tuproqning paydo bo'lishi	2
M4	Tuproq hosil bo'lishiga ta'sir etuvchi omillar	
M5	Tuproqning geografik tarqalish qonuniyatlari va ilmiy asoslari	2
M6	Tuproqlar genezisi, evolyutsiyasi, geyografiyasi va xaritalash yo'nalishi	2
M7	Tuproqlar agrofizikasi va texnologiyasi yo'nalishi	
M8	Tuproq melioratsiyasi yo'nalishi	
M9	Tuproq kimyosi va mineralogiyasi yo'nalishi	2
M10	Tuproqning organik qismi, gumus	2
M11	Tuproq biologiyasi va mikrobiologiyasi yo'nalishi	2
M12	Tuproq ekologiyasi va muhofazasi yo'nalishi	2
M13	Tabiiy va antropogen omillarning tuproqqa ta'siri.	2
M14	Agrokimyoning rivojlantirish tarixi	2
M15	Tuproqlarning o'simliklarni oziqlanishi va o'g'it qo'llash bilan bog'liq xossalari	2
M16	Tuproqning singdirish qobiliyati va uning turlari	2
M17	Qishloq xo'jalik ekinlarining o'g'itga talabini aniqlashning fiziologik asoslari	2
M18	Turi omillarni organik va mineral o'g'itlar samaradorligiga ta'siri, tuproq-iqlim sharoitlari	2
M19	Qishloq xo'jaligida qo'llaniladigan mikroo'g'itlar	2
M20	Asosiy tuproq tiplarining qisqacha agrokimyoviy tavsifnomasi	2
M21	Yer resurslaridan foydalanishning huquqiy asoslari	2
M22	Hozirgi zamon kimyosi va atrof-muhitni muhofaza qilish muammolari	2
Jami		44
Mashg'ulotlar shakli: Amaliy mashg'ulot (A)		
A1	Tuproqshunoslik fanining umumiy yo'nalishlari	
A2	Tuproqshunoslik yo'nalishining tarixi va hozirgi zamon konsepsiyasi	2
A3	Tuproqning paydo bo'lish jarayonlari. Nurash turlari	2
A4	Tuproq paydo bo'lishiga ta'sir etuvchi omillar	2
A5	Tuproqning geografik tarqalish qonuniyatlari va ilmiy asoslari	2

A6	Tuproqlar genezisi evolyutsiyasi, geografiyasi	2
A7	Tuproqlarning agrofizikaviy xossalari	2
A8	Tuproq melioratsiyasi	2
A9	Tuproq kimyosi, mineralogiyasi yo'nalishlari vazifasi	2
A10	Tuproqning organik qismi	2
A11	Tuproq biologiyasi va mikrobiologiyasi haqida umumiy tushuncha	2
A12	Tuproq ekologiyasi va atrof-muhit muhofazasi	2
A13	Antropogen tuproqlarning mohiyati	2
A14	Agrokimyoning predmeti va usullari	2
A15	O'simliklar oziqlanishida tuproq tarkibining ahamiyati	2
A16	Tuproqning singdirish qobiliyati	2
A17	O'g'itlarni solish muddatlari va usullari.	2
A18	Turli omillarni organik va mineral o'g'itlar samaradorligiga ta'siri	2
A19	Sanoat chiqindilaridan mikroo'g'it sifatida foydalanish	2
A20	Cho'l zonasi tuproqlari	2
A21	Qonunchilikda qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni berish tartibi.	2
A22	Tuproqning og'ir kimyoviy metallar bilan ifloslanishi	4
	Jami	46
Mustaqil ta'lim (MT)		
M1	Tuproqshunoslik yo'nalishida kadrlar tayyorlash masalasi, maqsadi, ustuvor vazifalari va istiqboli.	2
M2	Tuproqshunoslikning fan sifatida shakllanishi. Tuproqshunoslikning yo'nalishlari va tarmoqlari.	2
M3	O'rta Osiyoda tuproq haqidagi dastlabki fikrlar va ularning rivojlanishi.	2
M4	Yevropa va Rossiyada tuproqshunoslikning rivojlanishidagi ilmiy izlanishlar va ularda tuproq qoplarning o'rganilishi.	2
M5	O'zbekistonda tuproqshunoslikning rivojlanishi, ilmiy izlanishlar va tadqiqotlar. Mustaqillik davrida tuproqshunoslikning rivojlanishi.	2
M6	Nurash: kimyoviy nurash, fizik nurash	2
M7	Tuproq hosil qiluvchi jinslar. Tuproq hosil qiluvchi jarayonlar.	2
M8	Relyef. Tuproq bakteriyalari. Tuproq zamburug'leri.	4
M9	Tuproq mikroorganizmlari. Tuproqda yashovchi hayvonlar. Tuproq paydo bo'lishida insonning ta'siri.	4
M10	Tuproqning vertikal va gorizontial zonalligi. Tuproqning morfologik belgilari	2
M11	Kimyoviy tarkibi. Tuproq donadorligi (strukturas).	2
M12	O'zbekiston tuproqlarining genezisi, evolyutsiyasi, geografiyasi va xaritalash yo'nalishining shakllanishi.	4
M13	O'zbekiston tuproqlarining o'rganilishi va xaritasining yaratilishi. Voha tuproqlarini o'rganish borasidagi tadqiqotlar	4
M14	Tuproq agrofizikasi va texnologiyasi yo'nalishining shakllanishi. Tuproq xossalarni boshqarish bo'yicha ilmiy va amaliy izlanishlar.	4

M15	Tuproqning agrofizik, fizik-mexanik va texnologik xossalarni yaxshilashga doir tadqiqotlar. Dehqonchilikka yangi resurs tejamlor va tuproq himoyalovchi texnologiyalar tadbiri.	4
M16	Tuproq melioratsiyasi yo'nalishining shakllanishi. Tuproqlarning sho'rlanish jarayonlarini o'rganish borasidagi tadqiqotlar va izlanishlar.	4
M17	Sho'r tuproqlarning genezisi, geografiyasi, sistematikasi, xossalari, melioratsiyalash va ulardan foydalanish yo'llarining o'rganilishi. Sho'rlanishning tuproq umumdorligiga ta'siri va uning oldini olish borasidagi tadqiqotlar.	4
M18	Tuproq kimyosi va mineralogiyasi yo'nalishining shakllanishi. O'zbekiston tuproqlarining kimyoviy va mineralogik tarkibining o'rganilishi.	4
M19	Tog' jinslarining nurashi va minerallar hosil bo'lishining o'rganilishi. Tuproqdagi biofil elementlar va ularning o'simliklar hayotidagi ahamiyati.	4
M20	Tuproqda mikroelementlar va ularning o'simliklar hayotidagi ahamiyati.	
M21	Tuproq organik qoldiqlarining gumusga aylanishi. Gumusning hosil bo'lish jarayoni haqida zamonaviy fikrlar.	4
M22	Organik o'g'itlar. Go'ng, sanoat chiqindilari. Yashil o'g'itlar.	4
M23	Tuproq biologiyasi va mikrobiologiyasi yo'nalishining shakllanishi. Tuproqning biologik va mikrobiologik xossalarning o'rganilishi. Tuproqning biologik faolligini o'rganish sohasida tadqiqotlar.	4
M24	Tuproq ekologiyasi va muhofazasi yo'nalishining shakllanishi. Tuproqning biosferadagi ekologik funksiyasining o'rganilishi.	2
M25	Tuproq ekologik holatining intensiv dehqonchilik ta'sirida o'zgarishining tadqiq qilinishi.	2
M26	Pestitsidlarning atrof-muhitiga ta'siri.	2
M27	Tuproqning cho'rlanishi, botqoqlanishi, sho'rlanishi va ifloslanishi.	2
M28	Shahar va sanoat inshootlarining qishloq xo'jaligi muomalasidagi yerlarga ta'siri.	2
M29	Tuproqshunoslikning hozirgi davr asosiy kontseptual va amaliy javhalari	2
M30	Yer kodeksi. Yer kodeksiga muvofiq yerlardan foydalanish toifalari.	2
M31	Qonunchilikda qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni ajratish tartibi. Kimyoviy yoki radioaktiv moddalar bilan ifloslangan yerlardan foydalanish. Yerdan foydalanuvchilarning majburiyatlari.	4
	Jami	120
Asosiy adabiyotlar		
1.	A.Ergashev, T.Ergashev "Agroekologiya". Yangi asr avlodi. T-2006	
2.	Saidov M., Zokirov X.X., "Tuproqshunoslik va tuproqlar geografiyasi".	

	Termiz 2021.
3.	Zokirov X.X. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish. Surxon Nashr-2020.
	Qo'shimcha adabiyotlar
1.	Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga qiramiz. -T.: O'zbekiston, 2017. 488-b.
2.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni.
3.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019 yil 8 oktyabrda PF-5847-son Farmoni.
4.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2019 yil 11 iyulda PQ-4391-son qarori.
5.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2018 yil 5 iyundagi PQ-3775-son qarori.
6.	Boboxo'jayev I.P., Uzoqov P.U. Tuproqshunoslik. Toshkent, Mehnat, 1995.
7.	X.Valiyev, Sh.Murodov, B.Xolboyev "Suv resurslaridan mukammal foydalanish va muhofaza qilish". Toshkent - 2010
8.	Saidov M, Zokirov X.X., Almatov B. Tuproqshunoslik. "Surxon Nashr" 2019.
9.	Zokirov X.X. Surxondaryo tabiati va ekologiyasi. O'quv qo'llanma. Termiz 2021.
10.	X.X.Zokirov "Agrokimyo". Termiz 2022.

Talabning fan bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichini nazorat qilishda quyidagi mezonlar tavsiya etiladi:

- a) 5 baho olish uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:
- fanning mohiyati va mazmunini to'liq yorifga olsa;
  - fandagi mavzularni bayon qilishda ilmiylik va mantiqiylik saqlanib, ilmiy xatolik va chalkashliklarga yo'l qo'ymas;
  - fan bo'yicha mavzu materiallarining nazariy yoki amaliy ahamiyati haqida aniq tasavvurga ega bo'lsa;
  - fan doirasida mustaqil erkin fikrlash qobiliyatini namoyon eta olsa;
  - berilgan savollarga aniq va lo'nda javob bera olsa;
  - konspektga puxta tayyorlangan bo'lsa;
  - mustaqil topshiriqlarni to'liq va aniq bajargan bo'lsa;

➢ fanga tegishli qonunlar va boshqa me'yoriy-xuquqiy xujjatlarni to'liq o'zlashtirgan bo'lsa;

➢ fanga tegishli mavzulardan biri bo'yicha ilmiy maqola chop ettirgan bo'lsa;

➢ tarixiy jarayonlarni sharhlay bilsa;

b) 4 baho olish uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

➢ fanning mohiyati va mazmunini tushungan, fandagi mavzularni bayon qilishda ilmiy va mantiqiy chalkashliklarga yo'l qo'ymas;

➢ fanning mazmunini amaliy ahamiyatini tushingan bo'lsa;

➢ fan bo'yicha berilgan vazifa va topshiriqlarni o'quv dasturi doirasida bajarasa;

➢ fan bo'yicha berilgan savollarga to'g'ri javob bera olsa;

➢ fan bo'yicha konspektini puxta shakllantirgan bo'lsa;

➢ fan bo'yicha mustaqil topshiriqlarni to'liq bajargan bo'lsa;

➢ fanga tegishli qonunlar va boshqa me'yoriy xujjatlarni o'zlashtirgan bo'lsa.

v) 3 baho olish uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

➢ fan haqida umumiy tushunchaga ega bo'lsa;

➢ fandagi mavzularni tor doirada yoritib, bayon qilishda ayrim chalkashliklarga yo'l qo'yilsa;

➢ bayon qilish ravon bo'lmasa;

➢ fan bo'yicha savollarga mujmal va chalkash javoblar olinsa;

➢ fan bo'yicha matn puxta shakllantirilmagan bo'lsa.

g) quyidagi hollarda talabning bilim darajasi qoniqsiz 2 baho bilan baholanishi mumkin:

➢ fan bo'yicha mashg'ulotlarga tayorgarlik ko'rimagan bo'lsa;

➢ fan bo'yicha mashg'ulotlarga doir hech qanday tasavvurga ega bo'lmasa;

➢ fan bo'yicha matnlarni boshqalardan ko'chirib olganligi sezilib tursa;

➢ fan bo'yicha matnda jiddiy xato va chalkashliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa;

➢ fanga doir berilgan savollarga javob olinmasa;

➢ fanni bilmasa.

Fan o'qituvchisi to'g'risida ma'lumot

Mualliflar:	Zokirov Xolmat Xurramovich professor Zayirova Donaxol
E-mail:	
Tashkilot:	Termiz davlat universiteti, "Ekologiya va tuproqshunoslik" kafedrası